

Становище

от акад. проф. Васил Атанасов Николов, НАИМ – БАН,

за труда на редовния докторант в катедра „Археология“ на СУ „Св. Кл. Охридски“ Деница Тенчева Илиева „Сравнителен анализ на керамиката от Югоизточна България и Североизточна Егея в края на III и началото на II хил. пр. Хр.“, представен за защита като дисертация за получаване на образователната и научна степен „доктор“

Представеният труд изследва тема, която може да бъде определена като дисертабилна. Простира се върху 230 комп. стр. текст и две приложения с информация в табличен вид и табла с графични изображения на керамични съдове и фрагменти.

Предварително искам да посоча, че на вътрешното обсъждане на работата в катедра „Археология“ на Историческия факултет обърнах внимание върху някои грешки, непълноти и проблеми, които обаче не са взети предвид в представения текст.

Уводът включва стандартните аспекти. В очертавания териториален обхват, а и в цялата работа липсва понятието Западна Тракия, макар да се разглежда обект на принадлежащия към този регион о-в Самотраки. Целите и задачите на работата са прекалено кратко формулирани, изворовата база е схематично очертана.

Първата глава е посветена на историографията на проучванията по темата, които обаче са представени избирателно, т.е. непълно. В обособения от дисертантката първи историографски период (до края на 60-те години на XX в.), освен други обекти, липсва посочване на проучванията на основополагащата селищна могила Караново. За края на първия и за втория историографски период (до края на 80-те години на XX в.), освен останалите пропуски, по никакъв начин не е открояна ролята на Г.И. Георгиев и на Н.Я. Мерперт за проучванията и за периодизацията на ранната бронзова епоха, както и на Е.Н. Черних за керамичния комплекс на Дипсизката селищна могила до Езеро. Четвъртият историографски период (от началото на XXI в.) е представен доста постно, между другото липсват и проучванията под мое ръководство на пластове от III етап на РБЕ на селищните могили Коньово (Юрганджийска), Караново и Крън. Всичко това предопределя и проблемите в следващите части на труда. По отношение на абсолютната хронология на етапите на бронзовата епоха в дн. Югоизточна България дисертантката не се позовава и явно не познава публикуваните от мен и Виктория Петрова калибрирани радиовъглеродни дати от тел Караново, които позволяват изтеглянето на началото на класическата ранна бронзова епоха в Тракия до към 3300 г. пр. Хр.

Глава II от работата представя изворовата ѝ база. За мен е неприемливо в изследването да бъдат използвани керамични съдове само от селища, но не и от обредни структури, напр. от т.нар. рондели. Не е тук мястото да обосновавам изказаната позиция, но опитът ми с тези структури недвусмислено я подкрепя. Намирам изключването на обредните комплекси за методологически недостатък. Иначе дисертантката е проучвала лично и е документирала графично достъпния ѝ керамичен материал, който включва 148 цели съда и 2114 фрагмента, организирани в 222 табла (приложение В). Главата завършва с принципите за изграждане на класификация на керамичните съдове. По тази тематика Илиева се позовава на ограничен брой изследвания. Но за мен по-важен е проблемът за допускането на възможно смесване на формативни и функционални критерии в една класификационна система. Намирам го за сериозен методологически дефект, пример за който е обособяването тук на т.нар. блюда – реално смес от различни керамични форми.

Глава III е посветена на археологическите обекти в дн. Югоизточна България, включени в изследването. Представени са общи данни за тях, но в много случаи липсва налична в публикациите информация, редица от които не са използвани. Неясно защо в прегледа е включена Азмашка могила – няма данни в нея да е бил представен изследвания в дисертацията период. Данните за тел Караново са непълни (особено за ранните разкопки

на В. Миков и Г.И. Георгиев) и понякога неясни. Трябва да обърна внимание, че съм бил ръководител на проучванията там от 1988 до 2005 г., а не само през първите пет години! За тел Дядово – само ще отбележа, че първите разкопки там през 1977 – 1978 г. са направени само под мое ръководство като зам.-ръководител на проекта. По отношение на тел Веселиново дисертантката е пропуснала публикувания от мен анализ на т.нар. „синдром Веселиново“, който засяга темата ѝ. Отново се налага да обърна внимание, че е неправомерно отказването от важните керамични комплекси от обредните съоръжения, напр. Черна гора, Коньово, Казанлък, Драма, Ябълково и Биково, макар че се използва керамика от такива съоръжения, произхождаща от Крън и Веселиново! Обредните съоръжения представят керамика като тази от селищата и по своето количество тя би била много полезна с оглед много по-пълното изследване на поставената дисертационна тема.

Четвъртата глава е посветена на класификацията и характеристиката на изследваната керамика от дн. Югоизточна България. Използван е класическият похват на обособяване на технологични групи, систематизиране на керамичните форми (типология) и на украсата. Проблемът, който се набива на очи обаче, е липсата на корелация между трите аналитични части, както и липсата на нужния синтез. Това донякъде обезсмисля извършената иначе много обемна работа. Вторият дял на тази глава - за типологията (формативната класификация) на керамичните форми, включва графични изображения на всяко ниво, което е много информативно, но няма текстово описание на формите. Вместо това с по няколко думи са маркирани само техни различителни белези. Така е много трудно да се проследи коректността на процеса на класифициране. Лесно може да се установи смесването на класификационни критерии за т.нар. блюда - в така обособения вид реално влизат поне няколко вида форми. Извън това отбелязвам, че видът „подници“ всъщност представя известната форма „вани“. Завършващите тази глава текстове за характеристиката на керамиката от третия етап на РБЕ и съответно от началото на СБЕ в значителна степен компенсират очертаните вече в този абзац недостатъци в класификацията.

Пета глава представя диахронен сравнителен анализ на керамиката от дн. Югоизточна България в края на III и началото на II хил. пр. Хр. Сравнителният анализ на керамиката от третия етап на РБЕ и от СБЕ е направен по класическия подход въз основа на извършената вече класификация в три раздела – технология, типология и украса. Трябва да подчертая, че тази част от работата на дисертантката може да бъде оценена много позитивно. Още повече, че главата завършва с кратък, но информативен синтез, показващ значителната приемственост в керамичните комплекси на двата етапа на бронзовата епоха в Тракия, но и спецификите им.

Шестата глава би трябвало да има основно значение в този труд. Посветена е на сравнителен анализ на керамиката от изследвания период в дн. Югоизточна България и Североизточна Егея. Подходът на дисертантката се изразява в сравнение между керамичните комплекси от „външните“ селища с тези от Тракия. Започва с Източна Тракия (Канлъгечит, Караагачтепе, Килиситепе); следва Източна Македония (Скала Сотирос и Агиос Антониос на о-в Тасос); островите в Североизточна Егея – о-в Самотраки (който всъщност е в Западна Тракия!); Микро вуни, о-в Лемнос; Полиохни, Мирина и Кукониси, о-в Лесбос; Терми; Северозападно анатолийско крайбрежие: Троя. Стига до правомерния извод за значително уеднаквяване на керамичните ансамбли през изследвания период на бронзовата епоха на цялата изследвана територия. Най-силни сходства авторката установява със селищата Канлъгечит в Източна Тракия и Скала Сотирос на о-в Тасос, но също и с Троя. Би било добре да се направи опит да бъдат анализирани и други керамични комплекси от СЗ Анатолия и островите с оглед очертаването на провизорни граници на трако-егейско-анатолийско керамично койне.

Последната седма глава разглежда темата за импортните керамични съдове в Тракия. Тази тема е обсъждана и от други автори, дори за някои форми съдове многократно, и затова приемам, че тази глава е написана за пълнота на изложението. В

този смисъл е и краткият текст за появата в Североизточната егейска зона на първата керамика на бързо колело.

Заключението повтаря накратко вече направени в работата констатации.

Представеният дисертационен труд има по-силни и по-слаби части. Няма сериозни основания да се очаква, че ще остави следа в изследването на бронзовата епоха в Тракия. Използвам и тук да кажа, че при оценката на дисертационни трудове, така, както това е в други страни, би трябвало Законът да дава възможност за преценка на научните им качества и приноси поне в две степени. Ако това беше така, бих приел, че представената работа може да бъде подкрепена, но бих ѝ дал по-ниската оценка.

Все пак накрая, с оглед изискванията на действащия Закон, декларирам, че ще подкрепя присъждането на Деница Илиева на образователната и научна степен „доктор“.

18.06.2023

A handwritten signature in black ink, consisting of stylized, overlapping letters and a long horizontal flourish at the bottom.